

УДК 338.439.5

ЦІНИ НА СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩУ ХАРЧОВУ ПРОДУКЦІЮ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ВИКЛИКІВ**Бокій О. В.¹**, к.е.н., с.н.с.,

відділ економічних досліджень та інноваційного провайдингу,

<https://orcid.org/0000-0001-9916-1856>**Мороз М. А.¹**, заст. завідуючого,

відділ економічних досліджень та інноваційного провайдингу,

<https://orcid.org/0000-0001-7363-8337>¹Інститут продовольчих ресурсів НААН, м. Київ, Україна<https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-20>

Предмет дослідження – економічні процеси та підтримка цін на харчову продукцію соціального призначення для забезпечення продовольчої безпеки. **Мета дослідження** полягає у визначенні реакції цін на продовольчому ринку в умовах надзвичайних викликів і заходів протидії ціновому зростанню та підтримки малозабезпечених верств населення. Застосовано **методи**: діалектичний і системного узагальнення – для оцінки еволюції поняття щодо соціально значущої харчової продукції; порівняльний, індексний – для порівняння, оцінки цін та індексів цін на харчову продукцію в областях України та в динаміці; прогнозних оцінок – для побудови прогнозів цін на харчову продукцію; аналізу статистичної звітності. **Результати дослідження**. Соціально значущою запропоновано визначити харчову продукцію, що регулярно споживається всіма верствами населення, забезпечує основний раціон харчування найменш захищених верств і має високу соціальну значущість. В умовах надзвичайних викликів – пандемії та військової агресії Російської Федерації – насамперед прискорилося зростання цін на продукцію тривалого зберігання. Знижується купівельна спроможність мешканців України у перерахунку на курятину, молоко та хліб, що нижча більше ніж удвічі, порівнюючи із Польщею та Угорщиною. В Україні на національному рівні для третини домогосподарств не забезпечено продовольчу безпеку. За прогнозними розрахунками, у серпні до квітня 2022 р. очікується зростання цін на курятину і молоко. Під впливом агресії російської федерації посилюються регіональні відмінності цін на харчову продукцію. Прискореними темпами зросли ціни у найбільшій військово нестабільній Херсонській і Донецькій областях, а також в областях із великою концентрацією переселенців – Львівській і Тернопільській. Для протидії ціновому зростанню, забезпечення доступності харчових продуктів необхідно налагодити безперебійну логістику постачання сировини переробним підприємствам та роботу переробних підприємств; вдосконалити логістику постачання готової продукції населенню. Важливо розробити методiku визначення осіб, які найбільше потребують продовольчої підтримки, надати адресну підтримку вразливим верствам населення. Сприятимуть безперебійному забезпеченню харчовими продуктами релокація потужностей із зони ризику, постачання продовольства у вразливі регіони, створення карти продовольчої допомоги для зарубіжної підтримки. **Сфера застосування результатів дослідження**. Призначено для фахівців у галузі економічних досліджень ринку продовольства й аналізу цін, наукових працівників, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів. Результати можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях цінової ситуації на ринку продовольства, механізмів стримування цін.

Ключові слова: харчова промисловість, ціни, купівельна спроможність, соціально значущі харчові продукти, продовольчий ринок, доступність харчових продуктів, надзвичайні виклики

PRICES FOR SOCIALLY SIGNIFICANT FOOD PRODUCTS IN CONDITIONS OF EMERGENCY CHALLENGES

Bokiy Olena¹, Ph.D, Economy, sen.res. worker,

Department of Economic Research, Innovation Provisioning and External Relations

<https://orcid.org/0000-0001-9916-1856>

Moroz Mykola¹, Deputy Head of Department,

Department of Economic Research, Innovation Provisioning and External Relations

<https://orcid.org/0000-0001-7363-8337>

¹Institute of Food Resources of NAAS, Kyiv, Ukraine

<https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-20>

The subject of the research is economic processes and maintaining the price of social food products to ensure food security. **The purpose of the study** is to determine the reaction of prices in the food market in crisis, exploring measures to mitigate price growth and support vulnerable people. **Methods applied** dialectical and systematic generalization – to assess the evolution of the concept of social products; comparative, index – for comparison, evaluation of prices and price indices for food products in the regions of Ukraine and in the dynamics; forecast estimates – to build forecasts of food prices; analysis of statistical reporting. **Research results.** Define as socially significant food products that are regularly consumed by all segments of the population, provide the basic diet of the least protected segments and have a high social significance. In the context of extraordinary challenges – the pandemic and military aggression of the Russian Federation – first of all, the growth of prices for long-term storage products accelerated. In Ukraine, food security is not provided for one third of households. According to forecasts, in August to April 2022, prices for chicken and milk are expected to rise. Under the influence of the aggression of the Russian Federation, regional differences in food prices intensified. Prices rose rapidly in the most militarily unstable Kherson and Donetsk region, as well as in regions with a high concentration of migrants like as Lviv and Ternopil. To counteract price growth, ensure the availability of food products, it is necessary to establish uninterrupted logistics of raw material supply to processing enterprises and the work of processing enterprises; to improve the logistics of supply of finished products to the population. It is important to develop a methodology for identifying the people most in need of food support, to provide targeted support to vulnerable groups. The relocation of facilities from the risk zone, the supply of food to vulnerable regions, and the creation of a food aid map for foreign support will contribute to the uninterrupted supply of food. **Scope of research results.** Designed for specialists in the field of economic research of the food market and price analysis, researchers, teachers, graduate students and students of higher educational institutions. The results can be used in further research on the price situation in the food market, price containment mechanisms.

Keywords: food industry, prices, purchasing power, socially significant food products, food market, food availability, emergency challenge

Постановка проблеми. Життєву важливість забезпечення безперервного доступу населення до продовольства підтверджено діяльністю ФАО та її звітами у галузі продовольчої безпеки. У 2021 році до голоду в окремих країнах, погіршення продовольчого забезпечення та зростання цін на продовольство призвели пандемія та кліматична криза, локальні військові конфлікти. Військова агресія російської федерації в Україні у лютому 2022 р. загострила не лише стан і можливість життєдіяльності населення України, міграційну кризу, а й поставила під загрозу продовольче забезпечення і продовольчу безпеку в усьому світі. Згідно з доповіддю Генерального директора ФАО Цюй Дун'юя, на тлі агресії російської федерації в Україну та зростання світових цін на

продовольство (які у березні 2022 р. зросли на 12,6% і досягли максимального рівня за всю історію спостережень) суттєво підвищилися продовольчі витрати населення усього світу, найперше – малозабезпечених верств [1]. І на порядку денному, враховуючи необхідність подолання воєнної та продовольчої кризи, важливо насамперед концентрувати всі зусилля вчених та фахівців у галузі продовольчого забезпечення для вирішення завдань безперебійного забезпечення населення продовольством за прийнятними цінами, захисту малозабезпечених верств населення. У продовольчому забезпеченні населення важливу роль відіграє цінова доступність харчових продуктів для всіх верств населення, для повноцінної життєдіяльності людини. Тому дослідження тенденцій зміни цін на харчові продукти, цінової реакції на кризові ситуації, оцінка заходів для забезпечення цінової стабільності та продовольчої безпеки населення є своєчасними й актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінці ринку продовольства, цінової ситуації на ринку харчових продуктів в Україні присвячені дослідження багатьох українських і зарубіжних вчених, зокрема М. Сичевського [2-5], О. Коваленко [2-4, 6], О. Куця [2, 4, 7], О. Шпичака [4, 8] та інших. Серед останніх зарубіжних досліджень доцільно виділити напрацювання М. F. Bellemare, який довів, що соціальні хвилювання та стихійні лиха впливають на волатильність цін харчових продуктів [9]; E. Bekkers, M. Brockmeier та інші науковці [10], які проаналізували рівень впливу змін міжнародних цін на продовольство на внутрішні ціни. Водночас дослідження цінової ситуації на соціально значущу харчову продукцію в умовах надзвичайних викликів потребують більш поглиблених досліджень.

Мета дослідження полягає у визначенні реакції цін на продовольчому ринку в умовах надзвичайних викликів та заходів протидії ціновому зростанню і підтримки малозабезпечених верств населення. **Матеріали та методи.** Теоретичні підходи базуються на дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених з питань регулювання продовольчого ринку та ціноутворення харчової продукції. Застосовано методи: діалектичний і системного узагальнення – для оцінки еволюції поняття соціальної продукції; порівняльний, індексний – для оцінки індексів цін на харчову продукцію в областях України; прогнозних оцінок – для побудови прогнозів цін на харчову продукцію; аналізу статистичної звітності.

Результати та обговорення. Двадцять років двадцять другого сторіччя були ознаменовані у світі безпрецедентними кризовими явищами та процесами, які вплинули на життєдіяльність людства. У 2020 році головною загрозою для України і світу, щодо фізичної, економічної, продовольчої безпеки та логістики була пандемія. Через невідповідність цін на продовольство доходам і можливостям громадян України частка витрат на харчування (разом із напоями) у сукупних споживчих витратах населення в Україні була найвищою в Європі – 56,4%; в Європейському Союзі – 13,0%, зокрема у Польщі – 16,4%, Болгарії – 18,4%, Литві – 20,2% [11, 12].

Водночас суттєвого зростання індексу споживчих цін (інфляції) у 2020 р. не відбулося – до 105% у грудні до грудня 2019 р. проти 104% (у грудні 2019 до грудня 2018 р.) До того ж індекс споживчих цін на продовольство у 2020 р. відповідав 104,9%. Спостерігалось скорочення діяльності бізнесу та доходів населення, труднощі логістики. У 2021 р. ринок відреагував на виклики зростанням індексів інфляції – до 110,0% (112,7% – на продовольство). Лише у квітні 2022 р. інфляція сягнула 110,9% до грудня 2021 р. (на продовольство – 116,1%). Основними причинами зростання цін у цей період стали порушення виробничо-збутових ланцюгів на локальному, національному й міжнародних ринках, обмеження руху робочої сили та погіршення очікувань щодо ситуації на основних продовольчих ринках. У поточний рік через збройну агресію російської федерації в Україні посилилася загроза голоду не лише в нашій країні, а й в усьому світі, адже в Україні зосереджено 8,5% експорту пшениці, 11,3% ячменю, 11,4% – кукурудзи, 37,1% – соняшникової олії [13]. Руїнування та блокування інфраструктури, розірвання

поставок, безпрецедентне переміщення осіб у зв'язку з бойовими діями, панічні настрої споживачів, різке збільшення попиту в окремих регіонах призвели до зростання цін; негативно вплинули на цінову ситуацію та купівельну спроможність населення в Україні.

Соціально значуща харчова продукція (тобто життєво важливі для кожної людини харчові продукти першої необхідності) завжди була у полі зору державних і місцевих органів виконавчої влади. У грудні 1996 року для запобігання різкої інфляції як наслідку кризових явищ (коли у 1993 р. ціни зросли більше ніж у 100 разів, у 1994-1995 рр. інфляція відповідно дорівнювала 501% і 282%), постановою Кабінету Міністрів України № 1548 від 25.12.1996 було запроваджене державне регулювання цін; для харчової продукції – шляхом встановлення граничних рівнів рентабельності та торговельної надбавки «на окремі види продукції, що мають соціальне значення» [14]. До переліку входило 16 видів харчових продуктів.

Від затвердження постанови Кабінету Міністрів України № 1548 25.12.1996 і по теперішній час було прийнято майже 90 змін та доповнень, а також велика кількість пов'язаних регуляторних актів, що стосувалися регулювання цін (тарифів) на продовольчу й іншу споживчу продукцію, калькулювання собівартості. На період прийняття нормативного документу постанова стримала різке зростання цін на продовольство. Водночас у подальшому державне регулювання цін не сприяло розвитку бізнесу, мали місце неузгодженості у цінових продовольчих ланцюгах.

На прикладі хліба, постановою регулювався хліб простої рецептури, до якого належали «хліб і хлібобулочні вироби із борошна пшеничного першого і другого сорту, із суміші борошна пшеничного першого і другого сорту та житнього обдирного, а також хліб і хлібобулочні вироби для діабетиків». У 2008 році постановою Кабінету Міністрів України № 55 введено поняття «хліб масових сортів», щодо продукції, яка «має найбільшу питому вагу в обсягах споживання в регіоні», а також – батони [15, 16]. У 2011 р. у додатку до постанови Кабінету Міністрів України № 89 було застосовано поняття «хліб, який користується найвищим споживчим попитом в регіоні» [17]. Основним недоліком державного регулювання цін було те, що не враховувався увесь спектр витрат і потреб виробників, як наслідок – погіршувалася якість продукції, мали місце диспропорції у ціноутворенні, витрати на виробництво розподілялися між іншими видами продукції.

Доцільно затвердити на законодавчому рівні поняття «соціальна значуща харчова продукція» як харчову продукцію, що регулярно споживається всіма верствами населення, є основним раціоном харчування найменш захищених верств і має високу соціальну значущість.

Через стабілізацію ринкової ситуації в Україні, у 2016 році Громадською радою при Державній регуляторній службі України було запропоновано відмінити державне регулювання цін на харчову продукцію [18]. Відміну державного регулювання цін на продукцію підтримували галузеві виробники, асоціації та вчені.

Як результат, від 2017 року державне регулювання цін на харчову продукцію було відмінено, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 № 394 [19]. До 2021 року за «соціальними» цінами реалізовувалася хлібобулочна продукція в обмеженій кількості – 10-15% загального випуску хлібокомбінатів. У м. Києві налічувалося більше 150 кіосків ТОВ ТД «Київхліб», де реалізовувалася соціальна продукція. Від 2021 року через подорожчання сировини, було відмінено соціальну складову, ціни на продукцію у кіосках були на рівні цін в інших супермаркетах. Водночас було досягнуто домовленості щодо запобігання стрімкому зростанню цін на продукцію.

У 2020 році унаслідок поширення пандемії коронавірусу погіршилися умови діяльності бізнесу. Для стримання зростання цін на харчові продукти та забезпечення мешканців України життєво важливим продовольством, 22.04.2020 було прийнято постанову Кабінету Міністрів України № 341 «Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, товари протиепідемічного призначення», якою тимчасово запроваджено державне регулювання цін на «товари, що мають істотну

соціальну значущість та товари протиепідемічного призначення», через механізм декларування зміни роздрібних цін у разі їх збільшення [20]. Було поновлене регулювання цін на десять соціально значущих харчових продуктів, низку фармацевтичних препаратів і медичних засобів через механізм декларування роздрібних цін у разі їх збільшення. Порівнюючи з попередніми переліками продукції (згідно з редакцією постанови Кабінету Міністрів України № 1548 від 2015 року), з-під державного регулювання було виключено крупи манну та пшеничну (що користуються меншим попитом у населення); олію соняшникову (ціни на яку зростають відповідно до світової кон'юнктури); ковбаси варені (споживання яких знижене), а також яловичину і свинину. Замість хліба пшеничного з борошна першого сорту і борошна першого сорту, які завжди були у переліку соціальної продукції і щодо якого впродовж багатьох років було застосовано моніторинг цін, було зафіксовано лише борошно пшеничне вищого сорту.

Кризові явища, спричинені пандемією коронавірусу, поступово стабілізувалися на кінець 2021 року, однак Україна уповільнила експорт окремих видів продовольства, зокрема олії соняшникової – на 26% порівнюючи з 2020 роком. Через зростання вартості мінімального продуктового кошика, затвердженого державою, його частка у прожитковому мінімумі для працездатної особи станом на січень 2022 року досягла 92%, проти 60% у 2005 р. та 83% у грудні 2020 року.

Від лютого 2022 року, військова агресія російської федерації в Україні спричинила безпрецедентну гуманітарну й економічну кризу в країні, потік мігрантів, різке падіння купівельної спроможності населення та погіршення логістики постачання продукції. За даними ООН, станом на 27 травня 2022 року територію України залишили 6,7 млн осіб (зокрема 3,6 млн осіб спрямували до Польщі, 0,9 млн – до Румунії). Водночас 2,2 млн осіб повернулися в Україну [21]. Внутрішня та зовнішня міграція ускладнює логістику переміщення продовольчих ресурсів, створює ажіотажний попит і, відповідно, зумовлює зростання цін на продовольство.

Для запобігання зростанню цін на продовольство, попри чинну на той час постанову Кабінету Міністрів України № 341 від 22.04.2020, постановою Кабінету Міністрів України № 223 від 06.03.2022 встановлено, що обласні військові адміністрації разом з Національною поліцією, Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державною службою з лікарських засобів та контролю за наркотиками забезпечують контроль за встановленням суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю цін на двадцять видів продовольчих товарів, окремі види пального та ліки [22].

Динаміка зміни цін на харчові продукти демонструє: порівнюючи із 2016 р., коли було відмінено державне регулювання цін на соціальні види продовольства, у грудні 2017 року випереджаючими темпами зросли ціни на м'ясо, молоко і хліб пшеничний з борошна вищого сорту, ціни на який не підлягали державному регулюванню, а також батони (табл. 1).

У квітні 2022 р. до грудня 2021 р. стрімко зросли ціни на продукцію тривалого зберігання – макаронні вироби, борошно пшеничне; найменше зросли ціни на м'ясо та іншу продукцію дорожчого сегменту.

Графічні цінові тренди на основні види продовольства демонструють прискорене зростання цін на продукцію тривалого зберігання (крупи) і молоко на початку пандемії та військової агресії російської федерації; із запізненням – зростання цін на більш дорогий сегмент – м'ясо; прискорення зростання цін на хліб від лютого 2022 р. (рис. 1).

Цінові прогнози, побудовані за допомогою трендів, свідчать з високою вірогідністю про зростання цін на основні види продовольства (у серпні до квітня 2022 р.), зокрема на тушки курячі – до 80 грн/кг (на 5%); на молоко (до 2,5% жирності у пакуванні) – до 32-33 грн/кг; ціна на хліб пшеничний майже не зміниться, за умови стримання росту цін на сировину (рис. 1). Для стабілізації цін на продовольство в умовах сучасних викликів, особливо військової агресії в Україні, необхідно забезпечити підтримку виробників

соціально значущої продукції за допомогою доступу до кредитування, враховуючи що облікова ставка Національного банку України зросла з 10 до 25%, безперерйного забезпечення паливом та паливом, врегулювання умов поставок продукції до торгівельних мереж і наявності сировини для виготовлення продукції на внутрішньому ринку, вдосконалити логістику постачання продовольства. Важливо відстежувати не лише ціни, а й купівельну спроможність населення, тобто здатність мешканців України придбати необхідні харчові продукти.

Таблиця 1

Зміна цін на окремі види продовольства

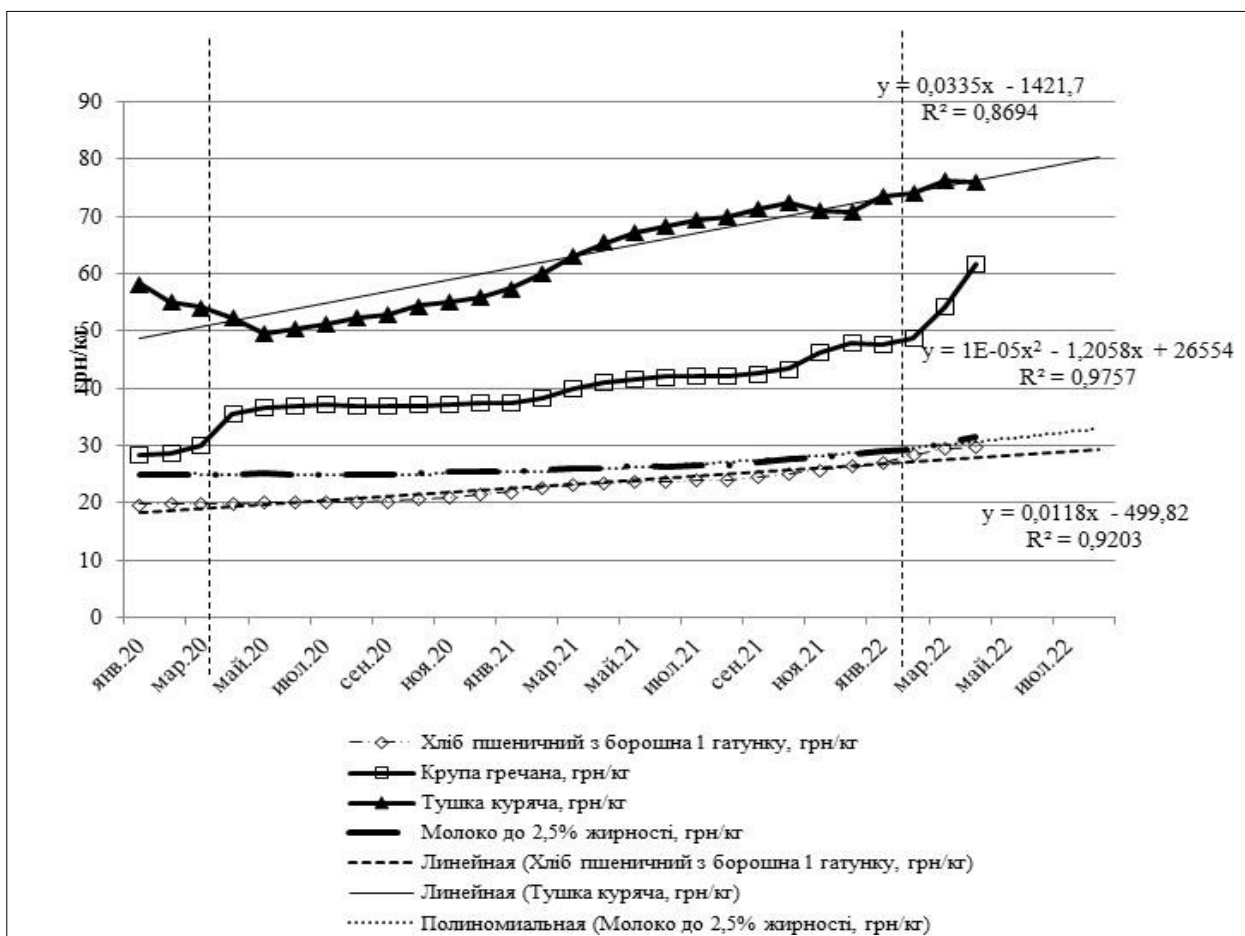
грудень до грудня попереднього року, %

Види продовольства	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022 ¹⁾
Крупи гречані	-34,8	-27,6	70	34,8	27,6	29,2
Макаронні вироби	-7,3	20,2	5,6	10,2	20,8	23,7
Борошно пшеничне	2,5	20,1	-1,1	13,2	18,2	20,2
Яловичина	27,9	12,1	3,7	9	6,8	18,3
Сири м'які жирні	10,5	8,8	8,1	2,9	16,1	17
Масло вершкове, 200 г	24	10,2	9,3	22,2	46	16,1
Хліб житній, житньо-пшеничний	24,1	21	13,6	6,4	24,4	14,7
Хліб пшеничний з борошна першого гатунку	12,2	23,2	12	9,3	22,9	13,2
Хліб пшеничний з борошна вищого гатунку	25,8	20,2	9,9	11,8	23,8	12,8
Молоко пастеризоване жирністю до 2,6%, 1 л	28,4	9	6,7	5,4	13	10,2
Батон, 500 г	22,2	21,6	10,3	6,4	21,2	10
Олія соняшникова, л	3,6	2,4	-1,6	4,1	25,9	9,7
Птиця (тушки курячі)	28,3	7,3	2,6	-9,8	27,7	7,4
Свинина	39,6	5,4	3,3	-5,7	26,6	5,7
Яйця, десяток	21,1	-9	-14,2	4,4	13,8	-26,6

¹⁾квітень 2022 р. до грудня 2021 р.

Якщо порівняти купівельну спроможність у перерахунку на основні види продовольства (відносно середнього рівня заробітної плати населення), за останні два роки найбільше знизився показник хліба пшеничного, за останній рік – курятини. Знизилася купівельна спроможність відносно всіх видів продовольства, що аналізувалися, за винятком молока (табл. 2).

Порівнюючи з європейськими країнами-сусідами, купівельна спроможність у перерахунку на основні харчові продукти в Україні взимку 2021/2022 р. була у 2,5-3,4 рази нижчою (рис. 2).

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України [11].

Рис. 1. Динаміка цін на основні харчові продукти, грн/кг

Таблиця 2

Купівельна спроможність у перерахунку на основні види продовольства

Показник	Січень 2020	Червень 2020	Січень 2021	Червень 2021	Січень 2022	Січень 2022 до січня 2020, %	Січень 2022 до січня 2021, %
Середня заробітна плата, грн/міс	10727	11579	12337	14313	14577	35,9	18,2
Купівельна спроможність (у перерахунку на основні види продовольства), кг							
Хліб пшеничний з борошна 1 гатунку, грн/кг	543	576	561	601	538	-1,1	-4,2
Тушка куряча, грн/кг	184	229	215	210	198	7,6	-7,7
Молоко до 2,5% жирності, грн/л	431	464	486	542	504	17,0	3,8

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України [11]

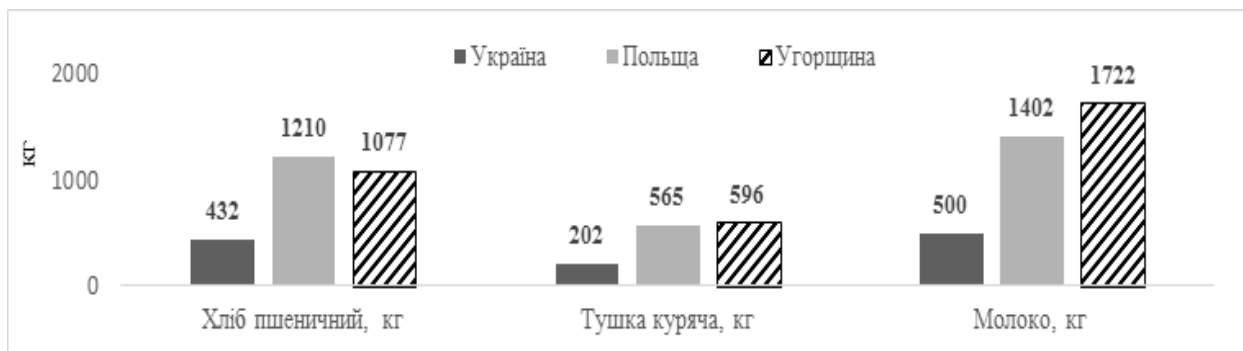

Рис. 2. Купівельна спроможність населення у перерахунку на основні види продовольства у 2021/2022 рр.

Джерело: сформовано за даними Економічного дискусійного клубу [23]

Згідно зі звітом Світової продовольчої програми (WFP) за травень 2022 р., в Україні на національному рівні у третини домогосподарств в Україні не забезпечено продовольчу безпеку, з них 5% знаходяться у стані гострого голоду. Для аналізу було застосовано класифікацію rCARI, що оцінює достатність поточного споживання продовольства домогосподарствами [24].

Регіональні цінові розбіжності, як шокова реакція ринку на військову агресію Російської Федерації в Україні, найбільше проявилися у Херсонській області, де індекс споживчих цін у березні до лютого 2022 р. становив 117%, у квітні – 109%; наступні за зростанням – Донецька область (106,7% у березні); Миколаївська – 105,5%; Сумська і Кіровоградська – 105,3%, тобто південно-східні регіони України за винятком Одеської області, яка зберігала цінову стабільність. Щодо харчових продуктів відносно лютого 2022 р., у квітні найбільше зросли ціни: на хліб пшеничний з борошна першого ґатунку – у Херсонській (на 31,7%) та Донецькій (18,2%) областях – зонах бойових дій, а також – Львівській (7,2%), яка прийняла основний потік внутрішніх переселенців; на молоко – у Донецькій (17,0%), Херсонській (14,4%) та на Заході України, у Чернівецькій області; на тушки курячі – у Донецькій (більше ніж на 10%).

Кризові ситуації, воєнний стан у країні погіршили рівень харчування та купівельну спроможність населення, особливо його малозабезпечених верств, у місцях ведення бойових дій або на звільнених після тимчасової окупації територіях. Тому необхідно на державному рівні розробити методику визначення осіб, що найбільше потребують продовольчої підтримки, як у продуктовому, так і в грошовому еквіваленті з урахуванням досвіду міжнародних організацій. Враховуючи порушення виробничої бази харчових підприємств агресором, необхідно сприяти на державному рівні релокації потужностей, які знаходяться у зоні ризику, постачанню продовольчих ресурсів до найбільш вразливих регіонів з інших областей; створити карту продовольчої допомоги для залучення іноземної підтримки, поновлення виробничих потужностей і підтримки населення.

Зарубіжний досвід підтримки виробників та населення з метою запобігання зростанню цін свідчить про першочергову підтримку фермерів і сільськогосподарських виробників; зниження рівня ПДВ на соціально значущі види продукції; застосування інструментів продовольчої політики у країнах ЄС і США, зокрема адресну допомогу населенню, відстеження та стимулювання виробничо-продовольчих ланцюгів «від лану до столу», урядові гарантії та спрощене оподаткування інвестицій тощо [7]. У квітні 2022 р. Уряд США прийняв рішення про виділення 670 млн дол. США для глобальної допомоги країнам, через рекордну нестачу продовольства [25]. Тому в Україні доцільно застосувати зарубіжний досвід з урахуванням військово-політичної ситуації у країні.

Висновки. Дослідження еволюції понять, пов'язаних із соціальною харчовою продукцією, виявили необхідність законодавчого визначення цього терміну. Відміна державного регулювання цін на соціально значущу харчову продукцію у 2017 році призвела до їх випереджаючого зростання. Ціни на харчову продукцію чутливо реагували на виклики в Україні – пандемію та військову агресію російської федерації найперше зростанням цін на продукцію тривалого зберігання. Купівельна спроможність у перерахунку на основні види продовольства була більше ніж удвічі нижчою, ніж у Польщі й Угорщині та переважно знизилася. Суттєво зросли ціни на харчові продукти у нестабільних регіонах (Херсонській і Донецькій областях) та у західних областях з великим припливом внутрішніх переселенців. Основні заходи забезпечення доступності харчових продуктів для населення та протидії ціновому зростанню в умовах надзвичайних викликів мають бути реалізовані напрямами: підтримки виробників сировини насамперед через надання дешевих фінансових і матеріальних ресурсів, залучення коштів інвесторів; забезпечення безперебійної логістики постачання сировини переробним підприємствам і роботи переробних підприємств; вдосконалення логістики постачання готової продукції населенню, зокрема за допомогою мобільних пересувних точок продажу; адресної підтримки вразливих верств населення.

Бібліографія

1. Цюй Дунъюй. Новые сценарии обеспечения глобальной продовольственной безопасности в условиях конфликта между Россией и Украиной. ФАО. URL: <https://www.fao.org/director-general/news/news-article/ru/c/1476482/>.
2. Сичевський М. П., Куць О. І., Коваленко О. В., Дейнеко Л. В., Бокій О. В., Капась О. М., Коткова Н. В., Панченко О. В., Печенога О. П., Сіра Ю. В., Ткаченко Д. М., Шмаглій О. Б., Лукашенко Н. О. Концептуальні засади галузевої паспортизації харчової індустрії України. Київ: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2013. 264 с.
3. Гадзало Я. М., Сичевський М. П., Бокій О. В., Вербицький С. Б., Дейнеко Л. В., Ємцев В. І., Коваленко О. В., Коткова Н. С., Куць О. І., Лисенко Г. П., Лукашенко Н. О., Михайленко Г. А., Шмаглій О. Б., Юзефович А. Е., Юрченко Н. С. Харчова промисловість України: стратегічні аспекти розвитку; за ред. Я. М. Гадзала. Київ: Аграрна наука, 2016. 380 с.
4. Сичевський М. П., Шпичак О. М., Коваленко О. В., Куць О. І., Бокій О. В. Тенденції та перспективи розвитку хлібопекарського виробництва в європейських країнах. Економіка АПК. 2020. № 7. С. 54-67. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202007054>.
5. Сичевський М. П. Харчова промисловість як основа продовольчої безпеки та розвитку держави. Київ: Аграрна наука, 2019. 386 с.
6. Коваленко О. В. Національний та глобальний ринок м'ясо-молочної продукції: зміни тенденцій та перспективи розвитку в умовах пандемії. Продовольчі ресурси. 2021. №17. С. 204–218. <https://doi.org/10.31073/foodresources2021-17-21>.
7. Куць О. І., Бокій О. В. Напрями продовольчої політики в Україні та світі. Продовольчі ресурси. 2020. № 14. С. 262-276. <https://doi.org/10.31073/foodresources2020-14-27>.
8. Шпичак О. М. Проблеми ціноутворення в контексті купівельної спроможності населення та інфляційних процесів. 2016. Економіка АПК. № 6. С. 59-69.
9. Bellemare M. F. Rising Food Prices, Food Price Volatility, and Social Unrest. American journal of agricultural economics. 2015. T. 97. Vol.1 p. 1-21. <https://doi.org/10.1093/ajae/aau038>.
10. Bekkers E., Brockmeier M., Francois J., Yang F. Local Food Prices and International Price Transmission. 2017. World Development Vol. 96. P. 216-230. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.03.008>.
11. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.

12. Продовольча безпека. Економічний дискусійний клуб. <http://edclub.com.ua/tegy/prodovolcha-bezpeka>.

13. Trade statistics for international business development Trade Map. URL: https://www.trademap.org/Country_SelProduct.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1.

14. Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів): постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.1996 р. № 1548. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF#Text>.

15. Про заходи щодо забезпечення стабілізації ситуації на ринку зерна та продуктів його переробки у поточному році: постанова Кабінету Міністрів України № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2008-%D0%BF#Text>.

16. Бокій О. В. Гармонізація понятійного апарату в системі управління ринком хлібобулочних виробів. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 4 (09). С. 26-32. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Bokij-O.V.pdf>.

17. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2008 р. № 1128 та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 7.02.2011. № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/89-2011-%D0%BF#Text>.

18. Громадська рада при Державній регуляторній службі України звернулася до Кабінету Міністрів України стосовно дерегуляції у сфері господарської діяльності. № 61 від 29.06.2016 р. URL: http://www.drs.gov.ua/interaction_public/gromadska-rada-pry-derzhavnij-regulyatornij-sluzhbi-ukrayiny-zvernulasya-kabinetu-ministriv-ukrayiny-stosovno-deregulyatsiyi-u-sferi-gospodarskoyi-diyalnosti/?print_page=true.

19. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548 та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 р. № 394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/394-2017-%D0%BF#Text>.

20. Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, товари протиепідемічного призначення: постанова Кабінету Міністрів України № 341 від 22.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2020-%D0%BF#Text>.

21. Operational data portal. Ukraine Refugee Situation. https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413.

22. Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 № 223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2022-%D0%BF#Text>.

23. Споживчі ціни на основні види продуктів харчування в Україні та окремих країнах світу. Зима 2021/2022 років. Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/spozhyvchi-ciny-na-osnovni-vydy-produktiv-harchuvannya-v-ukrayini-ta-okremyh-krayinah-15>.

24. Ukraine Food Security Report 12 May 2022. World Food Programme. 18 p. URL: <https://www.wfp.org/publications/ukraine-food-security-report-may-2022>

25. США спрямовують \$670 на міжнародну продовольчу допомогу. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/827795.html>.

References

1. Cyuj Dun'yuj. Novye scenariy obespecheniya global'noj prodovol'stvennoj bezopasnosti v usloviyah konflikta mezhdru Rossiej i Ukrainoj [Qu Dongyu. New scenarios for ensuring global food security in the context of the conflict between Russia and Ukraine]. FAO. URL: <https://www.fao.org/director-general/news/news-article/ru/c/1476482/> [in Russian].

2. Sychevskiy M. P., Kuts O. I., Kovalenko O. V., Deineko L. V., Bokiyy O. V., Kapas O. M., Kotkova N. V., Panchenko O. V., Pechenoha O. P., Sira Yu. V., Tkachenko D. M., Shmahlii O. B., Lukashenko N. O. (2013). Kontseptualni zasady haluzevoi pasportyzatsii kharchovoi industrii Ukrainy [Conceptual principles of the industry certification of the food industry of Ukraine]. Kyiv: NNC «Instytut ahrarynoi ekonomiky» [NSC “Institute of Agrarian Economy”]. 264 p. [in Ukrainian].
3. Hadzalo Ya. M., Sychevskiy M. P., Bokiyy O. V., Verbytskyi S. B., Deineko L. V., Yemtsev V. I., Kovalenko O. V., Kotkova N. S., Kuts O. I., Lysenko H. P., Lukashenko N. O., Mykhailenko H. A., Shmahlii O. B., Yuzefovych A. E., Yurchenko N. S. (2016). Kharchova promyslovist Ukrayiny: stratehichni aspekty rozvytku [Food industry in Ukrainian: strategic aspects of development]. Kyiv: Ahraryna nauka, 380 p. [in Ukrainian].
4. Sychevskiy M. P., Shpychak O. M., Kovalenko O. V., Kuts O. I., Bokiyy O. V. (2020) Tendentsii ta perspektyvy rozvytku khlibopekarskoho vyrobnytstva v yevropeyskykh krainakh [Trends and prospects for the development of bakery production in European countries]. Ekonomika APK. №7. P. 54-67<https://doi.org/10.32317/2221-1055.202007054>. [in Ukrainian].
5. Sychevskiy M. P. Kharchova promyslovist yak osnova prodovolchoi bezpeky ta rozvytku derzhavy [Food industry is basis for food security and state development Food industry is basis for food security and state development]. Kyiv: Ahraryna nauka, 2019. 386 p. [in Ukrainian].
6. Kovalenko O. V. (2021). Natsionalnyi ta hlobalnyi rynek miaso-molochnoi produktsii: zminy tendentsii ta perspektyvy rozvytku v umovakh pandemii [National and Global market of meat and dairy products: changes in trends and development prospects in a pandemic]. Prodovolchi resursy [Food Resources]. №17. P. 204-218. <https://doi.org/10.31073/foodresources2021-17-21> [in Ukrainian].
7. Kuts O. I., Bokiyy O. V. (2020). Napriamy prodovolchoi polityky v Ukraini ta sviti [Food policy directions in ukraine and in the world] Prodovolchi resury [Food Resources]. № 14. P. 262-276. <https://doi.org/10.31073/foodresources2020-14-27>.
8. Shpychak O. M. (2016). Problemy tsinoutvorennia v konteksti kupivelnoi spromozhnosti naselennia ta inflatsiinykh protsesiv [The matter of price-formation within the contest of pupulation`s purchasing capacity and inflation processes].. Ekonomika APK [The Economy of AIC]. №6. P. 59-69 [in Ukrainian].
9. Bellemare M. F. (2015). Rising Food Prices, Food Price Volatility, and Social Unrest. American journal of agricultural economics. T. 97. Vol 1. P. 1-21. <https://doi.org/10.1093/ajae/aau038>.
10. Bekkers E., Brockmeier M., Francois J., Yang F. (2017). Local Food Prices and International Price Transmission. World Development Vol 96. P. 216-230. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.03.008>.
11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. URL www.ukrstat.gov.ua. [in Ukrainian].
12. Prodovolcha bezpeka [Food Srecurity]. Ekonomichnyi dyskusiinyi klub [Economic Discussion Club]. URL: <http://edclub.com.ua/tegy/prodovolcha-bezpeka>. [in Ukrainian].
13. Trade statistics for international business development Trade Map URL: https://www.trademap.org/Country_SelProduct.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1.
14. Pro vstanovlennia povnovazhen orhaniv vykonavchoi vlady ta vykonavchykh orhaniv miskykh rad shchodo rehuliuвання tsin (taryfiv): Postanova [About establishment of powers of executive bodies and executive bodies of city councils concerning regulation of the prices (tariffs): Resolution] as of 25.12.1996 № 1548. Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
15. Pro zakhody shchodo zabezpechennia stabilizatsii sytuatsii na rynku zerna ta produktiv yoho pererobky u potochnomu rotsi: Postanova [On measures to ensure the stabilization of the

situation on the market of grain and products of its processing in the current year: Resolution] as of 13.02.2008 r. № 55. Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2008-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

16. Boki O. V. (2017) Harmonizatsiia poniatiinoho aparatu v systemi upravlinnia rynkom khlibobulochnykh vyrobiv [Harmonization of the conceptual apparatus in the bakery market management system]. Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia [Eastern Europe: Economics, Business and Management]. Vol 4 (09). P. 26-32. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Bokij-O.V.pdf> [in Ukrainian].

17. Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 hrudnia 2008 r. Kabinetu Ministriv Ukrainy 1128 ta vyznannia takymy, shcho vtratyly chynnist, deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy: Postanova [On Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine: Kabinety Ministriv Ukrainy vid 07.02.2011 № 89 of December 27, 2008 N 1128 and Recognition of Certain Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine as Repealed: Resolution] as of 07.02.2011 № 89. Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/89-2011-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

18. Hromadska rada pry Derzhavnii rehuliatornii sluzhbi Ukrainy zvernulasia do Kabinetu Ministriv Ukrainy stosovno derehuliatcii u sferi hospodarskoi diialnosti № 61 vid 29.06.2016 [The Public Council at the State Regulatory Service of Ukraine appealed to the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding deregulation in the sphere of economic activity № 61 as of 29.06.2016.]. URL: http://www.drs.gov.ua/interaction_public/gromadska-rada-pry-derzhavniy-regulyatornij-sluzhbi-ukrayiny-zvernulasya-kabinetu-ministriv-ukrayiny-stosovno-deregulyatsiyi-u-sferi-gospodarskoyi-diyalnosti/?print_page=true. [in Ukrainian].

19. Pro vnesennia zmin u dodatok do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 hrudnia 1996 r. № 1548 ta vyznannia takymy, shcho vtratyly chynnist, deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy: Postanova [On Amendments to the Addendum to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 25, 1996 № 1548 and Recognition of Certain: Resolution] as of 07.06.2017 № 394. Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/394-2017-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

20. Pro zakhody shchodo stabilizatsii tsin na tovary, shcho maiut istotnu sotsialnu znachushchist, tovary protyepidemichnoho pryznachennia: Postanova [On measures to stabilize prices for goods of significant social significance, anti-epidemic goods: Resolution] as of 22.04.2020 № 341. Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2020-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

21. Operational data portal. Ukraine Refugee Situation. https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413.

22. Pro vnesennia zminy do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 hrudnia 1996 r. № 1548: Postanova [About the introduction of changes until the decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 25, 1996 № 1548: Resolution] as of 06.03.2022 N 223. Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2022-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

23. Spozhyvchi tsiny na osnovni vydy produktiv kharchuvannia v ukraini ta okremykh krainakh svitu. Zyma 2021/2022 rokiv [Consumer prices for the main types of food in Ukraine and some countries around the world. Winter 2021/2022.]. Ekonomichnyi dyskusiinyi klub [Economic discussion club]. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/spozhyvchi-ciny-na-osnovni-vydy-produktiv-harchuvannya-v-ukrayini-ta-okremykh-krayinah-15>. [in Ukrainian].

24. Ukraine Food Security Report 12 May 2022. World Food Programme. 18 p. URL: <https://www.wfp.org/publications/ukraine-food-security-report-may-2022>.

25. SShA spriamovuiut \$670 na mizhnarodnu prodovolchu dopomogu [The United States is allocating \$ 670 in international food aid]. <https://interfax.com.ua/news/general/827795.html>. [in Ukrainian].